

Τα τρία κύμματα του Φεμινισμού

Τι είναι ο φεμινισμός;

- Ο φεμινισμός είναι ένα πολιτικό και κοινωνικό κίνημα που ξεκινά από τα μέσα του 19ου αιώνα και συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας
- Ο φεμινισμός είναι, επίσης, ένα ευρύ, σύνθετο και πολύ πλούσιο πεδίο θεωρητικής μελέτης και κοινωνικής έρευνας
- Οι δυο αυτές διαστάσεις του φεμινισμού - η κινηματική και η επιστημονική - αναπτύσσονται παράλληλα και τροφοδοτούν η μια την άλλη

Βασικά ερωτήματα του φεμινισμού

- Τι γίνεται με τις γυναίκες; Είναι παρούσες ή αποκλεισμένες; Σε ποιούς κατεξοχήν ρόλους τις συναντάμε (π.χ. σύζυγοι, μητέρες); Είναι ισότιμοι ή υποδέεστεροι οι ρόλοι τους από τους αντρικούς;
- Γιατί είναι έτσι τα πράγματα; Μήπως δεν είναι 'φυσικά' αλλά 'κατασκευασμένα' στο πλαίσιο ενός ευρύτερου συστήματος κοινωνικών σχέσεων που χαρακτηρίζεται από δυναμικές ανισότητας και καταπίεσης (π.χ. πατριαρχική κοινωνική οργάνωση, καπιταλισμός, φυλετισμός);
- Εφόσον δεν είναι η 'φυσική τάξη πραγμάτων' αλλά αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών, πώς μπορούμε να αλλάξουμε αυτά τα κοινωνικά δεδομένα ώστε να επιτύχουμε ισότητα και δικαιοσύνη;

- Ως κοινωνικό κίνημα που προσβεύει την οικονομική, πολιτική και κοινωνική ισότητα μεταξύ γυναικών και αντρών. Διακηρύσσει ότι οι γυναίκες και οι άντρες πρέπει να έχουν ίσα νομικά και πολιτικά δικαιώματα, σεξουαλική αυτονομία και ανεξαρτησία (αυτενέργεια).
- Ως θεωρητική προσέγγιση θεωρεί ότι οι γυναίκες είναι καταπιεσμένες συστηματικά και με ιδιαίτερο τρόπο και αμφισβητεί διαδεδομένες, στερεοτυπικές αντιλήψεις περί του φύλου και των έμφυλων ρόλων.
- Δεν υπάρχει μια και μοναδική θεωρία ή ένας ορισμός του φεμινισμού που να είναι καθολικά αποδεκτός. Υπάρχουν πολλοί φεμινισμοί, ιστορικά αλλά και ως προς το θεωρητικό, επιστημολογικό και πολιτικό τους προσανατολισμό.
- Συχνά οι απαρχές του φεμινισμού ανιχνεύονται στο βιβλίο *Διεκδίκηση των Δικαιωμάτων της Γυναίκας* (1792) της Μαίρη Γουλστόουνκραφτ (Mary Wollstonecraft, 1759–1797), το οποίο έγραψε σε απάντηση προς το βιβλίο του Τόμας Πέϊν (Thomas Paine, 1737–1809) *Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου* [Άντρα]. Στόχος της Γουλστόουνκραφτ ήταν να εγείρει τις συνειδήσεις και να εμπνεύσει τις γυναίκες να αναζητήσουν ίσα δικαιώματα με τους άντρες, ειδικότερα το δικαίωμα της ψήφου μέσω του κινήματος των Σουφραζέτων και το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Η ιστορία του φεμινισμού σε κύμματα

- Κατά κανόνα, περιγράφουμε τη σύγχρονη ιστορία του φεμινισμού ως “τα τρία κύμματα”, προσθέτοντας καμιά φορά και τη διάσταση του “μεταφεμινισμού” που αναφέρεται στο σήμερα
- Ο φεμινισμός ως όρος και ως κίνημα τοποθετείται στο 19ο αί. με τα μαζικά κινήματα γυναικών στις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία για αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ψήφος, διαζύγιο, περιουσία, διακαστήριο), όπως και για το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Ωστόσο, ‘φεμινίστριες’ ή γυναίκες που υπερασπίζονταν και διεκδικούσαν, κυρίως μέσα από τα γραπτά τους, την ισότητα για τις γυναίκες υπήρχαν ήδη από το 15ο αι.
- Το πως κατανοούνται οι έμφυλες ταυτότητες και σχέσεις στο εκάστοτε κύμα συνδέεται με τα πολιτικά διακυβεύματα της εποχής και τα ευρύτερα φιλοσοφικά και επιστημονικά ρεύματα
- Τι ευρύτερο γίνεται που επιδρά και στις φεμινιστικές αντιλήψεις και θεωρίες;
- 1ο κύμα: 19ος - 20ος -> μεγάλες πολιτικές και κοινωνικές επαναστάσεις (Αμερικανική 1776, Γαλλική 1789, Κίνημα Κατάργησης της Δουλείας 1790-1863 / Διαφωτισμός
- 2ο κύμα: 1960 - 1980 -> κινήματα ταυτότητας & δικαιωμάτων / Μαρξισμός, Υπαρξισμός, Ψυχανάλυση
- 3ο κύμα: 1980 - σήμερα -> κινήματα διαφορετικότητας, πολυπολιτισμικότητα, παγκοσμιοποίηση / Μεταδομισμός - Μεταμοντερνισμός

Ο φεμινιστικός λόγος του α' κύμματος είναι βαθιά επηρεασμένος από το Διαφωτισμό

Σύμφωνα με τη Valerie Bryson στο βιβλίο της *Φεμινιστική Πολιτική Θεωρία* (2005):

- Ο Διαφωτισμός ή αλλιώς «Αιώνας των Φώτων» είναι η εποχή κατά την οποία προκρίνεται ο ορθός λόγος στην Ευρώπη. Τους φιλοσόφους του Διαφωτισμού τους ένωναν η αισιοδοξία για το μέλλον του ανθρώπου και η πίστη στην πρόοδο μέσω της ανάπτυξης του ορθού λόγου και της επιστημονικής γνώσης· ο Θεός και η θρησκεία περνούν επίσης από τον κριτικό έλεγχο του ορθού λόγου, όπως όλοι οι θεσμοί και οι αυθεντίες, και παύουν να είναι το κυρίως κριτήριο του σωστού και του λάθους.
- Μέσω του ορθού λόγου αμφισβητούνται τα απολυταρχικά καθεστώτα και για πρώτη φορά θεωρείται δυνατό να αλλάξουν οι δομές της κοινωνίας, όταν αυτές δεν προάγουν την ευτυχία και την ασφάλεια των πολλών. Ο Διαφωτισμός δημιούργησε το πολιτισμικό υπόβαθρο των μεγάλων επαναστάσεων του 18^{ου} αιώνα (αμερικανική και γαλλική).
- Οι περισσότεροι διαφωτιστές φιλόσοφοι, όμως, δεν θεωρούσαν ότι οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές για κριτική σκέψη και λογική με τους άνδρες, αλλά πίστευαν ότι οι γυναίκες είναι από τη φύση τους υποχείριες των αισθημάτων τους και των παθών τους.
- Δημιουργείται έτσι ένας διαχωρισμός στην κοινωνία: από τη μια μεριά αναπτύσσεται η «δημόσια σφαίρα» όπου οι άντρες «πολίτες» πραγματεύονται την πολιτική και τα κοινωνικά ζητήματα και από την άλλη μεριά η «ιδιωτική σφαίρα», ο χώρος της οικογένειας, όπου περιορίζονται οι γυναίκες, οι οποίες, λόγω των υποτιθέμενων αναπτυγμένων αισθημάτων και ευαισθησιών, θεωρούνται μεν καταλληλότερες για τους ρόλους της συζύγου και της μητέρας, αλλά αποκλείονται από την ιδιότητα του πολίτη.

Αρκετοί φεμινιστές και φεμινίστριες της εποχής, ωστόσο, κατέκριναν και πάλεψαν ενάντια σε αυτήν την προκατάληψη, ότι το προνόμιο του ορθού λόγου και της λογικής, αλλά και η ιδιότητα του πολίτη, ανήκουν αποκλειστικά στους άντρες.

(Αντλήθηκε από τις σημειώσεις παραδόσεων της Ευγενίας Σηφάκη “Σπουδές Φύλου και Λογοτεχνία”)

Μαίρη Γουλστοουνκραφτ (Mary Wollstonecraft)

1759–1797

- Μια διανοήτρια του Διαφωτισμού (18ος αι.)
- Έμεινε περισσότερο γνωστή για το έργο της *Διεκδίκηση των Δικαιωμάτων της Γυναίκας* (*A Vindication of the Rights of Woman*, 1792), στο οποίο αναπτύσσει την ρηξικέλευθη για την εποχή της άποψη ότι τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως λογικά όντα, και υποστηρίζει ότι το θεμέλιο της κοινωνίας θα πρέπει να είναι ο ορθός λόγος. Κυρίως πάλεψε για το δικαίωμα των γυναικών στην εκπαίδευση και το δικαίωμά τους στον δημόσιο λόγο.
- Όπως γράφει η Mary Evans στο *Φύλο και κοινωνική θεωρία* (2004) (σελ. 48-49):
 - Η Γούλστονκραφτ καταγγέλει το γεγονός ότι οι γυναίκες στερούνται τα δικαιώματα του πολίτη, που διαμορφώνονται στην Ευρώπη στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα.
 - Αίτημα της Γ. είναι η εκπαίδευση των γυναικών και η ένταξή τους στον δημόσιο χώρο.
 - Επίσης, αίτημα της Γ. είναι η ένταξη των αντρών στον κόσμο του σπιτιού και της οικογένειας.
 - Δηλαδή η Γ. δεν είναι απλώς μια φεμινίστρια που ζητάει ισότητα για τις γυναίκες. Στο έργο της συζητάει το ζήτημα της διαμόρφωσης της έμφυλης ταυτότητας τόσο των γυναικών όσο και των αντρών μέσα από την εκπαίδευση και τη συμπεριφορά.
 - Προτείνει μία μεταρρύθμιση του κοινωνικού κόσμου, έτσι ώστε τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού να μην καθορίζονται με βάση τη διαφορά φύλου.

(Αντλήθηκε από τις σημειώσεις παραδόσεων της Ευγενίας Σηφάκη “Σπουδές Φύλου και Λογοτεχνία”)

1ο κύμα: Ο Φεμινισμός της Ισονομίας 19ος - αρχές 20ου

- Το φεμινιστικό κίνημα, που είναι κίνημα γυναικών κατά βάση, αλλά έχει και ορισμένους άντρες υποστηρικτές, όπως ο φιλόσοφος Τζων Στούαρτ Μίλλ, ξεκινά στα μέσα του 19ου αι. στις ΗΠΑ και στην Αγγλία.
- Το 1848 οργανώνεται στο Seneca Falls των ΗΠΑ, ένα μικρό χωριό στην πολιτεία της Ν. Υόρκης, το πρώτο συνέδριο γυναικών.
- Ένα απόσπασμα από την ιδρυτική “Διακήρυξη Αισθημάτων και Αποφάσεων”

Θεωρούμε τις ακόλουθες αλήθειες αυτονόητες: ότι όλοι οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν δημιουργηθεί ίσοι· ότι ο Δημιουργός τους τους έχει κληροδοτήσει ορισμένα απaráβαρα δικαιώματα· ότι ανάμεσα σε αυτά τα δικαιώματα είναι η ζωή, η ελευθερία και η επιδίωξη της ευτυχίας· ότι η εξασφάλιση αυτών των δικαιωμάτων είναι ο λόγος για τον οποίο θεσμοθετούνται κυβερνήσεις, των οποίων η δίκαια εξουσία απορρέει από τη συναίνεση των κυβερνωμένων. [...] Αν μια μακρά σειρά από κακοποιήσεις και καταχρήσεις αποκαλύψει ότι η κυβέρνηση σχεδιάζει να επιβάλει απόλυτη δεσποτεία, είναι καθήκον [των κυβερνωμένων] να ρίξουν αυτή την κυβέρνηση και να εξασφαλίσουν νέους φύλακες για τη μελλοντική τους ασφάλεια. Με τέτοιον τρόπο και επί μακρόν έχουν υποφέρει οι γυναίκες κάτω από την κρατούσα μορφή διακυβέρνησης και τέτοιου τύπου είναι η αναγκαιότητα που επιβάλλει στις γυναίκες να απαιτήσουν την ισότιμη θέση την οποία δικαιούνται.

- Διεκδικούν νομική και πολιτική ισότητα: δικαίωμα στην ψήφο, στην εκπαίδευση, στο διαζύγιο, στην κατοχή περιουσίας, στην εκπροσώπηση στο δικαστήριο, στη σύναψη συμβολαίων.
- Το κίνημα των σουφραζέτων (suffrage movement) στις ΗΠΑ (δικαίωμα ψήφου το 1919) και στη Μεγάλη Βρετανία (δικαίωμα ψήφου το 1918, 1928). Οι σουφραζέττες μιλούν δημόσια και διαδηλώνουν για το δικαίωμα στην ψήφο και έρχονται πολλές φορές σε σύγκρουση με την αστυνομία από την οποία κακοποιούνται, συλλαμβάνονται, φυλακίζονται.
- Παράλληλα αναπτύσσεται και το κίνημα κατάργησης της δουλείας στο οποίο συμμετέχουν πολλές γυναικείες οργανώσεις και ακτιβίστριες. Όπως επίσης συμμετέχουν και στο εργατικό κίνημα.
- Σημαντικές φιγούρες του πρώτου κινήματος: Emmeline and Sylvia Pankhurst (M.B.), Florence Nightingale (M.B.), Susan Anthony (ΗΠΑ)

Το πρώτο φεμινιστικό κίνημα, με ιδιαίτερη ανάπτυξη στη Βρετανία, είχε ως κύριες διεκδικήσεις το δικαίωμα ψήφου, ίσα δικαιώματα στην εργασία και την εκπαίδευση

Annie Kenney, Christabel Pankhurst:
μέλη της *Women's Social and Political Union* (1903)

Η φεμινιστική δράση θα ποινικοποιηθεί:
σύλληψη «σουφραζέτας», Λονδίνο 1914.

(Αντλήθηκε από τις σημειώσεις παραδόσεων της Ανδρονίκης Διαλέτη “Η ιστορία του φύλου”)

Anthony, Susan B. (1820-1906). Αμερικανίδα σουφραζέτα. Έκανε διαλέξεις για τα δικαιώματα των γυναικών και οργάνωσε σειρά συνδιασκέψεων πάνω στο θέμα αυτό. Συνέλεξε υπογραφές διεκδικώντας το δικαίωμα των γυναικών στην ψήφο και στην κατοχή ατομικής περιουσίας. Κατά το Εμφύλιο πόλεμο (1860-1865), εργάστηκε για την απελευθέρωση των σκλάβων και την κατάρτιση της δουλείας. Το 1863 ίδρυσε μαζί με άλλες γυναίκες το Σύνδεσμο Γυναικών και υποστήριξε τις φιλελεύθερες πολιτικές του προέδρου των ΗΠΑ Αβραάμ Λίνκολν. Το 1972 γράφτηκε στους εκλογικούς καταλόγους του Ρότσεστερ της Νέας Υόρκης και τέσσερις μέρες αργότερα ψήφισε στις προεδρικές εκλογές. Τρεις βδομάδες μετά, αυτή και άλλες 15 γυναίκες που ψήφισαν, συνελήφθησαν και τους απαγγέλθηκαν κατηγορίες για παράνομη δράση. Μεταξύ του 1881-86 δημοσίευσε την Ιστορία της Γυναικείας Ψήφου, μια συλλογή από κείμενα για το γυναικείο κίνημα.

Pankhurst, Emmeline (1858-1928). Σουφραζέται από τη Μεγάλη Βρετανία. Δούλεψε στο Μάντσεστερ. Το 1903 ίδρυσε μαζί με την κόρη της Κοινωνική και Πολιτική Ένωση Γυναικών.

Truth, Sojourner (1797-1883). Γεννήθηκε στη Νέα Υόρκη, ως σκλάβα, με το όνομα Ισαμπέλα Βαν Βάγκνερ. Απέκτησε την ελευθερία της το 1827, αφού είχαν ήδη πουληθεί ως δούλοι τα περισσότερα από τα 13 παιδιά της. Πήρε το όνομα "Sojourner Truth" το 1843 μετά από ένα όραμα που είχε. Το 1836, η Truth έγινε η πρώτη μαύρη να κερδίσει δικαστική αγώνα κατά λευκών για δυσφήμιση. Το 1851, στη Συνδιάσκεψη των Γυναικών στο Akron, Ohio, έδωσε μια δημόσια ομιλία με τίτλο "Ain't I a Woman" που καθήλωσε το κοινό.

Απόσπασμα από τη διάσημη δημόσια ομιλία της περίφημης Sojourner Truth (1797-1883), «Ain't I a Woman!», όπου προβάλλει τη δική της εμπειρία, ως γυναίκα και πρώην σκλάβα, και τη συγκρίνει με την εμπειρία των λευκών αστών γυναικών, των οποίων η θηλυκότητα ήταν ταυτισμένη με τη φινέτσα, την ανημποριά και την ανάγκη για προστασία:

Αυτός εκεί ο άνδρας λέει ότι εκείνη εκεί η γυναίκα θέλει βοήθεια ν' ανεβεί σε άμαξα και κάποιον να τη σηκώνει πάνω από τις λακκούβες με τα λασπόνερα και να κάθεται στην καλύτερη θέση παντού. Κανείς δεν με βοηθάει εμένα να ανεβαίνω σε άμαξες και να περνάω λακκούβες κι ούτε μου προσφέρει καμιά καλύτερη θέση! Δεν είμαι γυναίκα εγώ; Κοιτάξτε με! Κοιτάξτε τα μπράτσα μου! Έχω οργώσει τα χωράφια, και σπείρει και θερίσει και κανένας άνδρας δεν με ξεπερνούσε! Δεν είμαι γυναίκα εγώ; Έχω γεννήσει δεκατρία παιδιά και τα είδα σχεδόν όλα να πουλιούνται σκλάβοι, και όταν ούρλιαξα τον πόνο μου της μάνας κανείς δεν μ' άκουσε εκτός απ' τον Χριστό! «Ain't I a Woman?».

Το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα

- Στο τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου εμφανίζεται το ελληνικό γυναικείο κίνημα, και όπως σε όλες τις χώρες της Ευρώπης επικεντρώνεται κατ'αρχήν στο δικαίωμα των γυναικών στη μόρφωση. Οι πρώτες ελληνίδες φεμινίστριες είναι δασκάλες.
- Αν δεν μάθει να διαβάζει και να γράφει ένας άνθρωπος δεν μπορεί να γίνει «δρων υποκείμενο», δηλαδή να πάρει τη ζωή του στα χέρια του, να πάρει αποφάσεις για τη ζωή του, να ζήσει σύμφωνα με τη δική του θέληση (και όχι σύμφωνα με τη θέληση των άλλων.)

Οι αντιλήψεις για τη «γυναικεία φύση» στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗ - ΕΛΕΝΗ ΕΛΕΓΜΙΤΟΥ, Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ «ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ» ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ, Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ, ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ (1987).

- «Ο προβληματισμός για τη διαφοροποίηση των φύλων εισάγεται στην Ελλάδα από την Ευρώπη, όπως διαμορφώθηκε με τη γενικότερη έμφαση που έδωσαν οι διαφωτιστές στην αντίθεση μεταξύ της φύσης και του πολιτισμού. Σε αυτά τα συμφραζόμενα η επίκληση της φύσης είχε ριζοσπαστικούς τόνους, καθώς υπέσκαπτε τις έννοιες της μοναρχίας και της εκκλησίας ως μοναδικών βάσεων της ηθικής και της τάξης της κοινωνίας. [...]. Όμως ενώ η φύση προβλήθηκε ως το πεδίο στο οποίο οι άνθρωποι θα έπρεπε να ανατρέξουν στην προσπάθειά τους να αναμορφώσουν την κοινωνία, οι διαφωτιστές επικαλέστηκαν την ιδιαίτερη σχέση που θεωρούσαν ότι έχουν οι γυναίκες με τις διαδικασίες της ζωής και τελικά με την ίδια τη φύση ως απόδειξη της κατωτερότητάς τους που επέβαλλε και τον κοινωνικό τους αποκλεισμό.»

Η Καλλιρόη Παρρέν (1861 - 1940)

- Γεννήθηκε στο Ρέθυμνο (το γένος Σιγανού) και μεγάλωσε στον Πειραιά, όπου και φοίτησε στη Γαλλική Σχολή των Καλογραιών. Το 1878 παίρνει το πτυχίο της δασκάλας από το Αρσάκειο και στη συνέχεια αναλαμβάνει τη διεύθυνση του ελληνικού Παρθεναγωγείου στην Οδησό, όπου και συναντά τον κατοπινό σύζυγό της Ιωάννη Παρρέν (από Γάλλο-Άγγλους γονείς), ο οποίος είναι ο ιδρυτής του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων.
- Ήταν συγγραφέας, δημοσιογράφος και εκδότρια. Το 1888 άρχισε να εκδίδει την εβδομαδιαία εφημερίδα *Εφημερίς των Κυριών*, που συντάσσονταν αποκλειστικά από γυναίκες και απευθυνόταν σε γυναίκες κυρίως της Αθήνας και του Πειραιά. Στόχος της εφημερίδας ήταν να εισάγει και στην Ελλάδα τους φεμινιστικούς προβληματισμούς που ήδη απασχολούσαν τις γυναίκες των δυτικοευρωπαϊκών κρατών και να αφυπνίσει τις συνειδήσεις των γυναικών της τότε εποχής.
- Το 1893 αντιπροσώπευσε τις Ελληνίδες στο Διεθνές φεμινιστικό συνέδριο του Σικάγου και όταν επέστρεψε μετά την επιστροφή ίδρυσε την "Ένωση υπέρ της Χειραφετήσεως των Γυναικών».
- Το 1911 δημιούργησε το «Λύκειον των Ελληνίδων», το οποίο ξεκίνησε κατά την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων την καταγραφή, διδασκαλία και παρουσίαση παραδοσιακών χορών, ενώ η δράση του συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.
- Μετά από δικά της διαβήματα, η κυβέρνηση Θ. Δηλιγιάννη επέτρεψε τη φοίτηση των γυναικών στο Πανεπιστήμιο και το Πολυτεχνείο.
- Η Παρρέν ήταν η πρώτη που κίνησε το θέμα της παραχώρησης δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες, ήδη από τη δεκαετία του 1890.
- Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στο βιβλίο της Ελένης Βαρίκα, *Η εξέγερση των κυριών*, 1987.

Ἐφημερίς τῶν Κυριῶν

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ

Τὰ κεκτόμενα ἡμῖν χειρόγραφα ὑποβάλλονται εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἐπὶ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν» ἐπιτροπῆς Δημοσιεύματα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀποδόγραφα καὶ μὴ δηλοῦντα τὴν διαμορῆν τῆς ἀποστελλούσης δὲν εἶναι δεκτά. Πᾶσα ἀγγελία ἀφορῶσα εἰς τὰς Κυρίας γίνεται δεκτὴ.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΑΗΡΩΤΕΑ

Διὰ τὸ ἑσωτερικόν Δρ. 3
Διὰ τὸ ἑξωτερικόν . . φρ. χρυσᾶ 6

Τεμὴ φύλλου λεπτὰ **10**

**ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ
ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ ΠΑΡΡΕΝ**

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται εἰς τὸ Γραφεῖον
τῆς «**ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ**»
καὶ παρὰ τῷ βιβλιοπωλεῖ **ΒΙΛΜΠΕΡΓ**

**ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ
Ὁδὸς Μουσῶν καὶ Βουλῆς**

Γραφεῖον ἀνοικτὸν καθ' ἑκάστην
ἀπὸ 40 — 42. Π. Μ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλέθωμεν τὴν ἐθνικὴν κατάπτωσιν.—Αἱ ἑπτότιδες γυναῖκες—
Κα Διελάρουά. (ὑπὸ κ. Μαρίας δὲ Γαρδίλη). —Καλλιεργήτατε τὴν
πρὸς τὴν φύσιν ἀγάπην. (ὑπὸ κ. Εὐρήνης Λαχανᾶ) Μέθανα, ἐξοχὴ
τοῦ σαρμου.—Αἱ μικραὶ ἀρεταὶ-ἡ προσήνεια (ὑπὸ κ. Ζαχαρόλας Λα-
μνῆ). Γυναικεῖος κόσμος.—Πυρπόλησις δασῶν συνέπειαι τῆς βαρβάρου
καταπτύξεως τῆς Ἑλλάδος κ.τ.λ.

νεστέρας ἐποχαῖς προτύπου ἀρχῶν ἀκραίων καὶ αἰσθημάτων
εὐγενῶν καὶ ἐνθουσιωδῶν.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ἀδικροῦμεν ἡμεῖς οἱ μορφωταὶ τῆς
παιδικῆς ἡλικίας καὶ συνεπῶς τῆς ἀνθρωπότητος, αἱ ἠθικῶς
ὀπεύθουνοι ἀπέναντι τῆς ἠθικῆς ταύτης τῆς ἡμετέρας κοινω-
νίας καταπτύξεως.

Δικαίωμα ψήφου

Οι γυναίκες ψήφισαν για πρώτη φορά σε βουλευτικές εκλογές στη Φινλανδία το 1906, στη Νορβηγία το 1917, στις ΗΠΑ το 1919, στη Γερμανία το 1919, στη Βρετανία το 1928, στη Γαλλία το 1945.

Το δικαίωμα του «εκλέγειν» για τις γυναίκες στην Ελλάδα θεσπίστηκε μόλις το 1930 αλλά δεν αφορούσε όλες τις ελληνίδες. Μπορούσαν να ψηφίσουν μόνον όσες είχαν κλείσει τα 30 τους χρόνια και είχαν τελειώσει τουλάχιστον το Δημοτικό.

Η πρώτη φορά που οι Ελληνίδες άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα ήταν στις δημοτικές εκλογές της 11ης Φεβρουαρίου 1934. Στους εκλογικούς καταλόγους της Αθήνας γράφτηκαν μόλις 2.655 κυρίες, από τις οποίες ψήφισαν τελικά μόνο 439.

Ενδεικτικό του αντίκτυπου που είχε δημιουργηθεί τότε στην ελληνική κοινωνία ήταν ότι η ηθοποιός Μαρίκα Κοτοπούλη δεν ήθελε να ψηφίσει γιατί -όπως έλεγε- ψήφο θέλουν μόνο όσες είναι άσχημες και όσες αποφεύγουν να κάνουν παιδιά!

Δικαίωμα ψήφου και στις βουλευτικές εκλογές απέκτησαν στις 28 Μαΐου του 1952, χωρίς όμως τελικά να συμμετάσχουν στις εκλογές του Νοεμβρίου, γιατί δεν είχαν ενημερωθεί οι εκλογικοί κατάλογοι.

Το 1953, σε επαναληπτική εκλογή στη Θεσσαλονίκη, εξελέγη η πρώτη γυναίκα βουλευτής. Ήταν η Ελένη Σκούρα του κόμματος «Ελληνικός Συναγερμός» (του στρατηγού Παπάγου), που μαζί με τη Βιργινία Ζάννα από το «Κόμμα Φιλελευθέρων» (του Ελευθέριου Βενιζέλου), ήταν οι πρώτες γυναίκες υποψήφιας για το βουλευτικό αξίωμα.

Κανονικά οι γυναίκες συμμετείχαν για πρώτη φορά σε βουλευτικές εκλογές στις 19 Φεβρουαρίου του 1956. Στις εκλογές αυτές η Λίνα Τσαλδάρη της ΕΡΕ (του Κων/νου Καραμανλή) και η Βάσω Θανασέκου της «Δημοκρατικής Ένωσης» (συνασπισμός Αριστεράς και Κέντρου) κατάφεραν να εκλεγούν στη Βουλή.

Η Λίνα Τσαλδάρη έγινε και η πρώτη γυναίκα - υπουργός, καθώς ανέλαβε το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας στην κυβέρνηση Καραμανλή. Την ίδια χρονιά εκλέχθηκε και η πρώτη γυναίκα Δήμαρχος, η Μαρία Δεσύλλα, στην Κέρκυρα.

Για την αναγνώριση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών πρωτοστάτησε το φεμινιστικό κίνημα. Μία από τις σημαντικότερες εκπροσώπους της ήταν η Καλλιρρόη Παρρέν, εκδότρια του περιοδικού «Εφημερίς των Κυριών».

Το γυναικείο κίνημα πέτυχε τη μεγαλύτερη νίκη του, όταν στο Σύνταγμα του 1975 καθιερώθηκε η αρχή της ισότητας των δυο φύλων.

2ο κύμα: Ο φεμινισμός των δικαιωμάτων 1960 - 1980

- Ο φεμινισμός της απελευθέρωσης, το κίνημα για τη γυναικεία χειραφέτηση (women's liberation movement), η φεμινιστική πολιτική της ταυτότητας (οι γυναίκες ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα/κατηγορία μάχονται για τα δικαιώματά τους).
- Πρωτοστατούν και πάλι οι φεμινίστριες στις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία, αλλά εξίσου σημαντικό ρόλο παίζουν και οι φενίστριες στη Γαλλία.
- Διεκδικούν την κατοχύρωση ευρύτερων πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως: ισότητα στην εργασία (ίση αμοιβή για ίση εργασία / equal pay for equal work), δικαίωμα στην άμβλωση και γενικότερα στην αναπαραγωγή, προστασία από την οικογενειακή βία
- Διακρίνουν την έννοια του βιολογικού (sex) από το κοινωνικό φύλο (gender)
- Μιλούν για την πατριαρχία ως τη βασική κοινωνική σχέση που παράγει και συντηρεί την καταπίεση και υποτέλεια των γυναικών
- Το Γυναικείο Κίνημα στις ΗΠΑ συνδέθηκε με το ευρύτερο Κίνημα για Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα και Κατά των Διακρίσεων (Civil Rights Movement)
- Αποτελείται και αναφέρεται κυρίως σε λευκές, αστές δυτικές γυναίκες, γεγονός για το οποίο στη συνέχεια δέχτηκε μεγάλη κριτική. Στην προσπάθειά τους όμως να λειτουργήσουν ηγεμονικά, οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες κατηγορήθηκαν ότι «κατέλυσαν» γυναίκες μειονοτικών ομάδων (Αφροαμερικανίδες ή λεσβίες) αλλά και τις «γυναίκες του τρίτου κόσμου».
- Το παράδειγμα της Κολλεκτίβας Κομπαχί Ρίβερ (Combahee River Collective)
- Σημαντικές φιγούρες του δεύτερου κύματος: Simon de Beauvoir (Το Δεύτερο Φύλο, 1949, 1953), Betty Friedan (The Female Mystique, 1963).

Σιμόν ντε Μπωβουάρ (Simone de Beauvoir) (1908-1986)

Θεωρείται ίσως η μεγαλύτερη φεμινίστρια του 20^{ου} αιώνα.

Ήταν φιλόσοφος, έγραψε μυθιστορήματα, δοκίμια, βιογραφίες και μονογραφίες.

Έργο κλειδί είναι το περίφημο βιβλίο της *Το δεύτερο φύλο* (1949), στο οποίο διατύπωσε τη διάσημη θέση ότι «Δεν γεννιέσαι γυναίκα, αλλά γίνεσαι». Έτσι βάζει τις βάσεις για τη θεωρία της κοινωνικής κατασκευής του φύλου.

Η φεμινιστική θεωρία από το 1970 και έπειτα στηρίζεται στη διαπίστωση ότι η έμφυλη ταυτότητα, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο βιώνουμε το φύλο μας, δεν απορρέει από τη «φύση μας» και τη βιολογία αλλά είναι κοινωνικά και ιστορικά προσδιορισμένη.

Η φεμινιστική θεωρία σε αυτό το πλαίσιο είναι, δηλαδή, αντι-ουσιοκρατική.

Τί είναι η ουσιοκρατία; Είναι η πεποίθηση ότι υπάρχει μία εγγενής «ουσία» που καθορίζει την ταυτότητα, γυναικεία ή ανδρική. Η Μπωβουάρ αρνείται την ύπαρξη μια τέτοιας γυναικείας ή ανδρικής «ουσίας».

(Αντλήθηκε από τις σημειώσεις παραδόσεων της Ευγενίας Σηφάκη “Σπουδές Φύλου και Λογοτεχνία”)

«Δεν γεννιόμαστε γυναίκες, γινόμαστε»

Το παρακάτω παράθεμα είναι από το *Δεύτερο φύλο*, σ. 387:

«Δεν γεννιόμαστε γυναίκες, γινόμαστε. Καμιά βιολογική, ψυχική ή οικονομική μοίρα δεν καθορίζει τη μορφή που παίρνει στους κόλπους της κοινωνίας το θηλυκού γένους ανθρώπινο ον: αυτό το μεταξύ αρσενικού και ευνούχου πλάσμα που χαρακτηρίζουμε θηλυκό διαμορφώνεται από το σύνολο του πολιτισμού.»

Η Μπωβούαρ επινοεί τον όρο «Άλλος» για τις γυναίκες (η γυναίκα είναι ο «Άλλος» του άνδρα) και υποστηρίζει ότι, ιστορικά, οι γυναίκες έχουν μετατραπεί σε αντικείμενα για τους άνδρες. Αποτελούν την κατηγορία του «Άλλου» ή του αντικειμένου για τον άντρα, ο οποίος έχει κρατήσει την κατηγορία του «Εαυτού» ή του «Υποκειμένου» για τον εαυτό του. Έτσι η κατηγορία «γυναίκα» δεν έχει υπόσταση, καθώς αποτελείται βασικά από μία προβολή ανδρικών φαντασιώσεων (τον μύθο του «αιώνιου θηλυκού») αλλά και φόβων.

Αλλά καθώς όλες οι πολιτισμικές αναπαραστάσεις του κόσμου που διαθέτουμε (στη μυθολογία, τη θρησκεία, τη λογοτεχνία, ή τη λαϊκή κουλτούρα) είναι έργο των ανδρών, οι γυναίκες έχουν εσωτερικεύσει τους ορισμούς των ανδρών αναφορικά με τη φύση τους και «ονειρεύονται μέσα από τα όνειρα των ανδρών». Πράγματι, μία «αληθινή γυναίκα» οφείλει να αποδεχθεί τον εαυτό της ως τον «Άλλο» του άντρα, να κατασκευάσει τον εαυτό της ως αντικείμενο και να αποποιηθεί την αυτονομία της.

Όπως γράφει η Αθηνά Αθανασίου, στην «Εισαγωγή» της στο *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*, Νήσος 2006, σ.19:

«στο πλαίσιο του πατριαρχικού συστήματος φύλου, η ανδρική ιδιότητα αυτοαναγνωρίζεται ως συνώνυμη και υποδειγματική της ανθρώπινης ιδιότητας, ενώ οι γυναίκες ετεροπροσδιορίζονται ως δευτερεύουσα περίπτωση και απαξιωμένη ετερότητα, ως το «δεύτερο φύλο», που χαρακτηρίζεται από έλλειψη και ορίζεται ως έλλειψη, που δεν αναγνωρίζεται το δικαίωμα της υποκειμενικότητας. Η αποκάλυψη και η ανατροπή των διαδικασιών και των μηχανισμών «ετεροποίησης» των γυναικών, [...] είναι το κεντρικό διακύβευμα της θεωρίας της Μποβουάρ».

(Αντλήθηκε από τις σημειώσεις παραδόσεων της Ευγενίας Σηφάκη “Σπουδές Φύλου και Λογοτεχνία”)

Το δεύτερο φεμινιστικό κίνημα συγκροτήθηκε γύρω από την ιδέα της «γυναικείας αλληλεγγύης» και εστίασε σε ζητήματα που αφορούν την αναπαραγωγή και τη σεξουαλικότητα.

(Αντλήθηκε από τις σημειώσεις παραδόσεων της Ανδρονίκης Διαλέτη “Η ιστορία του φύλου”)

- Ενώ κατά το πρώτο κύμα του φεμινισμού λέξη κλειδί ήταν η «ισότητα» γυναικών και ανδρών, κατά το δεύτερο κύμα λέξη κλειδί έγινε η «ταυτότητα».
- Οι φεμινίστριες εξετάζουν και δείχνουν τους τρόπους με τους οποίους οι έμφυλες ταυτότητες και οι διαφορές διαπλάθονται και προσδιορίζονται κοινωνικά και πολιτισμικά και όχι βιολογικά, και ότι είναι δυνατό και επιθυμητό να αλλάξουν.
- Πάντα παραπέμπουν στο «καταστατικό» έργο της Σιμόν ντε Μπωβουάρ, Το Δεύτερο Φύλο, όπου, όπως έχουμε δει, υποστηρίζεται ότι «η γυναίκα δε γεννιέται αλλά γίνεται».
- Ενώ το φεμινιστικό κίνημα ξεκίνησε ως κίνημα λευκών προνομιούχων γυναικών των δυτικών χωρών, σταδιακά διευρύνθηκε μέσα από τις παρεμβάσεις και τη συμμετοχή γυναικών που ζουν σε άλλες κοινωνικές συνθήκες.
- Με την πάροδο του χρόνου αναπτύχθηκε η συνείδηση ότι οι έμφυλες ταυτότητες και διαφορές διαπλάθονται σε συνάρτηση με διάφορους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, όπως είναι η κοινωνική τάξη, η φυλετική, εθνική και εθνοτική καταγωγή, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η θρησκεία, και άλλοι.
- Αντίστοιχα και η φεμινιστική θεωρία δεν είναι μία αλλά πολλές: ο χώρος της θεωρίας είναι πεδίο διαρκούς συζήτησης και διαμάχης.

Η Κολλεκτίβα **Combahee River** ήταν μια μαύρη λεσβιακή φεμινιστική οργάνωση που έδρασε στη Βοστώνη από το 1974 - 1980. Η συμβολή της στο μαύρο, και γενικότερα, το φεμινιστικό κίνημα ήταν καθοριστική γιατί ανέδειξε το ζήτημα των φυλετικών διακρίσεων μεταξύ λευκών και μαύρων γυναικών, και εντός του φεμινιστικού κινήματος, το οποίο κυριαρχούνταν από λευκές αστές αμερικανίδες. Οι μαύρες φεμινίστριες άακησαν κριτική στις λευκές φεμινίστριες ότι δε λαμβάνουν υπ' όψη τους τα δικά τους προβλήματα και δεν μπορούν ουσιαστικά να τις εκπροσωπήσουν.

Το όνομα της Κολλεκτίβας μνημόνευε μια κινηματική δράση που οργάνωσε η μαύρη σκλάβα Χάριετ Τάμπμαν (Harriet Tubman) το 1863, στο Combahee River της Νότιας Καρολίνας, κατά την οποία απελευθερώθηκαν πάνω από 750 μαύρη δούλοι. Ήθελαν έτσι να δείξουν ότι τοποθετούν τον εαυτό τους ως συνεχιστές της μακριάς ιστορίας των μαύρων γυναικών της Αμερικής για απελευθέρωση και δικαιοσύνη.

Η Κολλεκτίβα συναντιόταν σε εβδομαδιαία βάση στο Κάιμπριτζ της Μασαχουσέτης, στο Κέντρο Γυναικών. Στόχος τους ήταν να συζητήσουν πάνω στην εμπειρία τους, πάνω στην ιστορία των μαύρων γυναικών, και να παράξουν λόγο, κινηματικό και θεωρητικό σχετικά με τη γυναικεία απελευθέρωση, ειδικά των μαύρων γυναικών. Η καλλιέργεια μιας μαύρης φεμινιστικής συνείδησης ήταν πρωταρχικό τους μέλημα. Επιπλέον, σε ετήσια βάση οργάνωνε συνέδρια για μαύρες φεμινίστριες για να ισχυροποιήσει τους δεσμούς και τα δίκτυα μεταξύ τους, και να δώσει μια θεσμική διάσταση στον αγώνα τους.

Πολλές σημαντικές Αφροαμερικανίδες φεμινίστριες θεωρητικοί και κοινωνιολόγοι, όπως η Πατρίσια Χίλλ Κόλλινς, η Ώντρευ Λόρντ, η Μπάρμπαρα Σμιθ, συμμετείχαν και εμπνεύστηκαν από τη δουλειά της Κολλεκτίβας.

- Στο μέτωπο της πολιτικής, η δεκαετία του 1960 υπήρξε γενικά ριζοσπαστική περίοδος. Έχουμε κινήματα για τα δικαιώματα των γυναικών, των μαύρων και των ιθαγενών, κινήματα ενάντια στην αποικιοκρατία, κινήματα αυτονομιστικά
- Πολλές γυναίκες στις δυτικές χώρες (και στην Ελλάδα) ανέπτυξαν δράση σε σοσιαλιστικά κινήματα, όμως ανακάλυψαν ότι και μέσα στο πλαίσιο αριστερών οργανώσεων και κομμάτων οι ανισότητες των δύο φύλων διαιωνίζονταν (οι συνάδελφοί τους άντρες συζητούσαν για πολιτική ενώ αυτές έπλεναν τα πιάτα ...). Ως αντίδραση δημιουργήθηκαν αμιγώς γυναικείες οργανώσεις.
- Γυναικείες ομάδες άρχισαν να εμφανίζονται κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 στις ΗΠΑ και την Ευρώπη με στόχο την κατανόηση και την προβολή των γυναικείων προβλημάτων, όπως και την διεκδίκηση των δικαιωμάτων των γυναικών.
- Συγχρόνως άρχισαν να οργανώνονται ομοφυλοφυλικά κινήματα ΛΟΑΤ (LGBT)
- Στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, και ως αποτέλεσμα των φεμινιστικών κινημάτων, έγιναν μεγάλες αλλαγές στις κρατικές νομοθεσίες, αναφορικά με θέματα όπως η βία και η κακοποίηση των γυναικών μέσα και έξω από την οικογένεια, ο βιασμός, το διαζύγιο, οι μισθοί και οι αμοιβές της γυναικείας εργασίας, η σεξουαλική παρενόχληση, κ.ά.
- Πλέον, και χάρη σε αυτές τις φεμινίστριες του δεύτερου κύματος, οι φεμινιστικές πολιτικές έχουν ενταχθεί στο κυβερνητικό επίπεδο, τόσο στο πλαίσιο των εθνικών κρατών της Δύσης όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα, την ανάπτυξη πολιτικών για την ισότητα των δύο φύλων έχει αναλάβει η Γενική Γραμματεία Ισότητας στο Υπουργείο Εσωτερικών (www.isotita.gr).
- Κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λειτούργησαν προγράμματα σπουδών φύλου σε πολλά πανεπιστήμια της Ελλάδας.

Ο “ακαδημαϊκός φεμινισμός”

- Κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 οι γυναικείες σπουδές και η φεμινιστική κριτική καθιερώθηκαν ως ακαδημαϊκοί κλάδοι στα πανεπιστήμια της δύσης. Οι φεμινίστριες «εισέβαλαν» στα πανεπιστήμια. Έτσι το δεύτερο κύμα συχνά ονομάζεται και «ακαδημαϊκός φεμινισμός».
- Υπάρχουν διαφορετικές φεμινιστικές προσεγγίσεις μέσα στο δεύτερο κύμα, όπως ο “φιλελεύθερος φεμινισμός”, ο «ριζοσπαστικός φεμινισμός» και ο «σοσιαλιστικός/μαρξιστικός φεμινισμός».
- Παρ’ όλες τις διαφορές τους, οι φεμινιστικές προσεγγίσεις θεωρούν ότι η γνώση πρέπει να προάγει την ενδυνάμωση, χειραφέτηση και απελευθέρωση των γυναικών, και συνολικότερα την κοινωνική αλλαγή (είτε μέσω ρεφορμιστικών, είτε μέσω επαναστατικών, είτε μέσω αποσχιστικών μέσων)
- Η μαύρη φεμινίστρια κοινωνιολόγος Πατρίτσια Χιλλ Κόλλινς στο έργο της *Fighting Words: Black Women and the Search for Justice* γράφει: “Η κριτική κοινωνική θεωρία περιλαμβάνει σώματα γνώσης [...] τα οποία ενεργά ασχολούνται με τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν ομάδες ανθρώπων διαφορετικά τοποθετημένες σε συγκεκριμένα πολιτικά, κοινωνικά και ιστορικά πλαίσια, τα οποία έχουν ως χαρακτηριστικό τους την αδικία.” (Patricia Hill Collins 1998)

- Για την Πατρίτσια Χιλλ Κόλλινς, όπως και για όλες τις φεμινίστριες θεωρητικούς, η γνώση που επιζητούμε και παράγουμε για τις γυναίκες, και τις σχέσεις υποτέλειας, καταπίεσης και ανισότητας στις οποίες υπόκεινται, πρέπει να οδηγεί στην ενδυνάμωσή τους και στην κοινωνική χειραφέτηση και απελευθέρωση από τα δεσμά στα οποία είναι εγκλωβισμένες.
- Η γνώση δηλαδή πρέπει να έχει πολιτικό στόχο, να μπαίνει στην υπηρεσία των αδύναμων και καταπιεσμένων ομάδων, και να ασκεί κοινωνική κριτική. Κατ' αυτό τον τρόπο, η γνώση γίνεται πηγή κοινωνικής αλλαγής και όχι κοινωνικής συντήρησης.
- Αυτό το απελευθερωτικό και χειραφετητικό πρόταγμα είναι κεντρικό στη φεμινιστική σκέψη, όποιες κι αν είναι οι αποχρώσεις της, που όπως θα δούμε είναι πολλές.
- Ακόμα κι αν διαφωνούν μεταξύ τους οι φεμινίστριες θεωρητικοί και οι φεμινίστριες ακτιβίστριες για το ποια είναι η βασική πηγή της καταπίεσης των γυναικών, ή για το ποια είναι τα πιο κατάλληλα εργαλεία για την άρση της, ο κοινός τόπος μεταξύ τους είναι η γυναικεία απελευθέρωση, και κατ' επέκταση η κοινωνική απελευθέρωση και δικαιοσύνη συνολικότερα.

- Ωστόσο, πράγματι οι γυναίκες έχουν καθοριστικές διαφορές μεταξύ τους, δεν είναι μια ομοιογενής κοινωνική κατηγορία έναντι των ανδρών (που επίσης δεν είναι μια ομοιογενής κοινωνική κατηγορία), και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν επηρεάζονται από την κοινωνική τους θέση (που συναρτάται άλλων κοινωνικών χαρακτηριστικών όπως η κοινωνική τάξη, η φυλή, η σεξουαλική ταυτότητα, η εθνότητα κ.α.)
- Οι διαφορές αυτές οδήγησαν σε πολλές συγκρούσεις στο εσωτερικό του φεμινιστικού κινήματος και της φεμινιστικής σκέψης. Οι συγκρούσεις αυτές, αν και πολλές φορές φάνηκε να οδηγούν σε ατέρμονους κατακερματισμούς, ήταν ωστόσο παραγωγικές, εφόσον επέτρεψαν την επεξεργασία πιο σύνθετων εννοιολογήσεων των κοινωνικών σχέσεων και διακρίσεων. Η συμβολή των μαύρων, λεσβιών και μετα-αποικιακών φεμινιστριών σ' αυτή την κατεύθυνση ήταν καθοριστική και πολύτιμη.
- Σήμερα πια, η φεμινιστική σκέψη αναγνωρίζει ότι το κάθε άτομο υπόκειται σε πολλαπλές και αλληλεπιδρώσες διακρίσεις (intersectionality theory), και προσπαθεί να επεξεργαστεί τρόπους να μελετήσει ακριβώς αυτή την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, αλλά και να βρει πολιτικά εργαλεία για να συνεχίσει έναν φεμινιστικό αγώνα, που όμως δε θα αναπαράγει αυτές τις διακρίσεις στο εσωτερικό του.

- Η βασική συμβολή του φεμινισμού στην κοινωνική θεωρία επιφέρει μια τομή επιστημολογικού χαρακτήρα, δηλαδή μια βαθιά τομή στο πως αντιλαμβανόμαστε τις κοινωνικές σχέσεις, κι όχι μια απλή εξήγηση για το πως οργανώνονται οι κοινωνικοί ρόλοι και οι κοινωνικές θέσεις.
- Ποιά είναι αυτή η τομή: μας λέει ότι αυτά που γνωρίζουμε για τον κόσμο, τις κοινωνίες και τα άτομα δεν είναι 'ουδέτερα' ή 'αντικειμενικά'. Αντιθέτως, πρόκειται για μια γνώση που έχει εν πολλοίς παραχθεί από ανδροκεντρική (αν όχι ανδροκρατική) σκοπιά, εφόσον οι άνδρες ήταν εκείνοι που μέχρι πρόσφατα καταλάμβαναν θέσεις τέτοιες που τους επέτρεπαν να εκφέρουν δημόσιο λόγο αυθεντίας που διεκδικούσε τη βαρύτητα του καθεστώτος αλήθειας.
- Αυτό περιλαμβάνει όχι μόνο θέσεις καθαυτές (π.χ. δημόσια αξιώματα, θέσεις πολιτικής και οικονομικής ισχύος), αλλά και πρόσβαση σε πόρους (υλικούς, κοινωνικούς και γνώσης), όπως και τη διαχείριση ενός 'λόγου' (discourse).
- Η φεμινιστική θεωρία καταδεικνύει αυτή την αρσενική μεροληψία (male ή masculinist bias), και διεκδικεί άλλους φορείς, τρόπους και τόπους παραγωγής γνώσης.

3ο κύμα: Ο φεμινισμός της διαφοράς 1980 - σήμερα

- Αναπτύσσεται ως προέκταση και αμφισβήτηση του 2ου κύματος, σηματοδοτεί τη φεμινιστική πολιτική της ετερότητας ή διαφοράς
- Επισημαίνει τόσο την πολιτική ηγεμονία των λευκών, δυτικών, αστών γυναικών, όσο και την ουσιοκρατική αντίληψη της γυναικείας ταυτότητας και της θυληκότητας που χαρακτηρίζει τις προηγούμενες δεκαετίες
- Προκρίνει μια προσέγγιση του φύλου και της σεξουαλικότητας που αντιλαμβάνεται τις ταυτότητες ως κατακερματισμένες, πολλαπλές, ασταθείς και ρευστές, επιτελεστικές, γλωσσικά κωδικοποιημένες και όχι έμφυτα ή κοινωνικά δοσμένες (βιολογικές και κοινωνικός ντετερμινισμός)
- Ωστόσο, το 2ο και 3ο κύμα συνυπάρχουν σ' ό,τι αφορά τη μελέτη και ερμηνεία του φύλου, της έμφυλης διαφοράς, των έμφυλων σχέσεων
- Δίνει έμφαση στο σώμα και στη σεξουαλικότητα ως στοιχεία της *υποκειμενικότητας*, που το 2ο κύμα είχε παραμερίσει ως τόπους της γυναικείας καταπίεσης.
- Η εξάπλωσή του επεκτείνεται σε χώρες εκτός της Δύσης, του λεγόμενου Τρίτου ή Αναπτυσσόμενου Κόσμου (ή, όπως αναφέρεται σήμερα του 'Παγκόσμιου Νότου')
- Από τη δεκαετία του 90 και μετά, παρατηρείται ένας πολλαπλασιασμός και κατακερματισμός των γυναικείων κινημάτων, διεκδικήσεων και πρωτοβουλιών, και των λόγων που αναπτύσσουν.
- Ασκεί κριτική στην Πολιτική των Ταυτοτήτων και θεωρεί την έννοια της ισότητας για όλους - ειδικά όταν αυτή η εξίσωση εξαφανίζει τις διαφορές - είναι προβληματική και κυριαρχική.
- Σημαντικές φιγούρες του τρίτου κύματος: Judith Butler (Gender Trouble, 1990), bell hooks (Ain't I a woman?, 1981), Audre Lorde (Sister Outsider, 1984), Gloria Anzaldua (Borderlands/La Frontera, 1987), Chandra Talpade Mohanty (Under Western Eyes, 1984), Eve Kosofsky Sedgwick (Epistemology of the Closet, 1990), Donna Haraway (The Cyborg Manifesto, 1985), Sandra Harding (The Science Question in Feminism, 1986), Nancy Fraser (Unruly Practices, 1989).

το 3ο κύμα είναι πολύμορφο

- Όπως γράφει και η Αθηνά Αθανασίου, «δεν είναι δυνατόν να αρθρωθεί αυτή η πρόσφατη ιστορία της φεμινιστικής θεωρίας με όρους ολιστικής, ενιαίας και εξελικτικής αφήγησης».
- Σημασία έχει να προσέχουμε, όπως και πάλι τονίζει η Αθανασίου, την κριτική, αναθεωρητική, αναστοχαστική, ακόμα και αποδομητική διάσταση των κειμένων που συμβατικά ή και καταχρηστικά τοποθετούμε στον χώρο του τρίτου κύματος.
- Επίσης, θα πρέπει να μπορούμε να διακρίνουμε τον διάλογο της φεμινιστικής θεωρίας με άλλες εκφορές της κοινωνικής θεωρίας και πολιτισμικής κριτικής.

Θεωρητικές και Πολιτικές Επιρροές

- 1ο κύμα: Διαφωτισμός, φιλελευθερισμός, Κοινωνικές και πολιτικές επαναστάσεις (ΗΠΑ 1776, Γαλλία 1789)
- 2ο κύμα: Μαρξισμός, ψυχανάλυση, κριτική θεωρία, Αμερικανικό Κίνημα για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, αντιαποικιακά κινήματα της Αφρικής και Ασίας, εργατικά κινήματα της Ευρώπης
- 3ο κύμα: κριτική θεωρία (Φουκώ), μετα-αποικιακή θεωρία, μειονοτικά και πολυπολιτισμικά κινήματα, ΛΟΑΤΚΙ κινήματα, αμφισβήτηση της ιδεολογίας του έθνους-κράτους

Μεταφεμινισμός

- Ήδη από τη δεκαετία του 90 διατυπώνονται κριτικές για το φεμινιστικό πρόγραμμα, είτε πρόκειται για το δεύτερο είτε για το τρίτο κύμα
- Πολλές γυναίκες (και άντρες) θεωρούν ότι δεν υπάρχει πλέον λόγος ύπαρξης του φεμινιστικού κινήματος
- Οι μεταφεμινίστριες ασκούν κριτική στο φεμινιστικό κίνημα του δεύτερου κύματος, με το επιχείρημα ότι, με το που επικεντρώθηκε στη θυματοποίηση των γυναικών (κακοποίηση, βιασμό, σεξουαλική παρενόχληση, κλπ.), κατασκεύασε έναν μύθο, αυτόν της γυναίκας ως παθητικό θύμα, ως αδύναμο πλάσμα που έχει ανάγκη από προστασία. Ο μεταφεμινισμός αρνείται τον συσχετισμό της γυναίκας με την κατάσταση του θύματος, προκρίνοντας την αυτονομία και την ευθύνη των γυναικών για τη ζωή τους.
- Καθώς αρνείται να θεωρήσει τις γυναίκες θύματα, ο μεταφεμινισμός διστάζει να καταδικάσει την πορνογραφία.
- Καθώς οι περισσότερες μεταφεμινίστριες συμπαρατάσσονται με τον πολιτικό φιλελευθερισμό, προκρίνουν μία ευέλικτη ιδεολογία που να προσαρμόζεται σε ανάγκες και επιθυμίες διαφορετικών ατόμων.
- Ο μεταφεμινισμός είναι άρρητα προσανατολισμένος προς την ετεροφυλοφιλία.
- Στις παραπάνω θέσεις που παρουσιάζει η Gamble μπορούμε να προσθέσουμε και τα εξής:
- Η εικόνα της σημερινής δραστήριας και δυναμικής γυναίκας συνυφαίνεται με τον καταναλωτισμό και τη δυνατότητα για καταναλωτισμό που έχουν οι εύπορες γυναίκες.
- Συνδέεται με την εμπορευματοποίηση και μαζικοποίηση νέων καταναλωτικών προτύπων της γυναικείας ταυτότητας.

(Αντλήθηκε από τις σημειώσεις παραδόσεων της Ευγενίας Σηφάκη “Σπουδές Φύλου και Λογοτεχνία”)

Πηγές

- Brunell, Laura, Burkett, Elinor, “Feminism”, στο Encyclopedia Britannica, στο διαδίκτυο: <https://www.britannica.com/topic/feminism>, 14 Ιουλίου, 2016.
- Διαλέτη, Ανδρονίκη, “Ιστορία των γυναικών και του φύλου” στο Συλλογικό, *Ιστορία της Ιστοριογραφίας*, Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, στο διαδίκτυο: <http://eclass.uth.gr/eclass/modules/document/index.php?course=SEAD259&openDir=/55c9f965ckSS/55c9f965hrll>
- Ντόκου, Χριστίνα, “Φεμινισμός”, *ΦυλοΓραμμάτια*, στο διαδίκτυο: www.fylopedia.uoa.gr/index.php, 2010.
- Ρεθυμνιωτάκη, Ελένη, Μαροπούλου, Μαρίνα, Τσακιστράκη, Χριστίνα, *Φεμινισμός και δίκαιο*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2016.
- Σηφάκη, Ευγενία, *Σπουδές φύλου και λογοτεχνία*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2016.
- Tomaselli, Sylvana, "Mary Wollstonecraft", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, στο διαδίκτυο: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/wollstonecraft>, 2016.
- Van der Tuin, Iris, “Feminisms, First, Second and Third Wave”, στο Nancy Naples (επιμ.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*, John Wiley & Sons, 2016, DOI: 10.1002/9781118663219.wbegss044.